AKSIYADORLIK JAMIYATLARIDA ASOSIY VOSITALARDAN FOYDALANISH SAMARADORLIGINI TAHLIL QILISH VA MODERNIZATSIYA QILISH YO‘LLARI

Yarashev Muslimbek Oybek o'g'li
Toshkent davlat texnika universiteti
Neft va Gaz fakulteti
34-24M gruppa 2 kurs magistratura
E-mail: cullinanmy@gmail.com

Annotatsiya: *Ushbu tezisda aksiyadorlik jamiyatlarida asosiy vositalardan samarali foydalanish va ularni texnologik yangilash masalalari yoritilgan. Tadqiqotda ishlab chiqarish tannarxini pasaytirish hamda eskirgan fondlarni modernizatsiya qilish strategiyalari tahlil qilinib, tegishli tavsiyalar berilgan.*

Kalit so‘zlar: *aksiyadorlik jamiyati, asosiy vositalar, modernizatsiya, iqtisodiy samaradorlik, tannarx, texnologik yangilanish, amortizatsiya, investitsiya.*

Аннотация: *В данном тезисе рассматриваются вопросы эффективного использования основных средств и их технологического обновления в акционерных обществах. В исследовании проанализированы стратегии снижения себестоимости продукции и модернизации устаревших фондов, даны соответствующие рекомендации.*

Ключевые слова: *акционерное общество, основные средства, модернизация, экономическая эффективность, себестоимость, технологическое обновление, амортизация, инвестиции.*

Abstract: *This thesis examines the issues of effective use of fixed assets and their technological renewal in joint-stock companies. The study analyzes*

strategies for reducing production costs and modernizing obsolete funds, and provides relevant recommendations.

Keywords: *joint-stock company, fixed assets, modernization, economic efficiency, cost price, technological renewal, amortization, investment.*

KIRISH

Hozirgi global iqtisodiy o‘zgarishlar sharoitida aksiyadorlik jamiyatlarining barqaror rivojlanishi ularning moddiy-texnika bazasining zamonaviylik darajasiga bog‘liqdir. Asosiy vositalar har qanday ishlab chiqarish korxonasining asosi bo‘lib, ulardan oqilona foydalanish mahsulot sifatini oshirish va tannarxni jilovlash imkonini beradi. Biroq, ko‘plab mahalliy aksiyadorlik jamiyatlarida asosiy fondlarning jismoniy va ma’nan eskirganligi iqtisodiy samaradorlikka to‘siq bo‘lmoqda. Eskirgan texnologiyalar nafaqat energiya sarfini oshiradi, balki yuqori ekspluatatsiya xarajatlarini keltirib chiqaradi. Shu sababli, ishlab chiqarishni modernizatsiya qilish va innovatsion texnologiyalarni joriy etish orqali xarajatlarni optimallashtirish bugungi kunda davlat iqtisodiy siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. Mazkur tezisda asosiy vositalarni tahlil qilishning zamonaviy usullari va ularni yangilash orqali tannarxni pasaytirish yo‘llari tadqiq etiladi.

ADABIYOTLAR TAHLILI VA METODOLOGIYA

Asosiy vositalar tahlili bo‘yicha nazariy qarashlar ko‘plab iqtisodchi olimlar tomonidan shakllantirilgan. Iqtisodiy tahlil metodologiyasida asosiy urg‘u fond qaytimi va fond sig‘imi ko‘rsatkichlariga beriladi [1, B. 42]. Tadqiqotlar shuni ko‘rsatadiki, asosiy vositalarning yangilanish darajasi ishlab chiqarish unumdorligi bilan to‘g‘ridan-to‘g‘ri korrelyatsion bog‘liqlikka ega [2, B. 15]. Mazkur tadqiqot jarayonida qiyosiy tahlil, mantiqiy umumlashtirish va statistik kuzatuv usullaridan foydalanildi. Korxonalarning moliyaviy hisobotlari tahlil qilinib, eskirgan texnologiyalarning iqtisodiy zarari miqdori baholandi. Metodologiyaning asosi sifatida korxonaning texnik holatini

ifodalovchi koeffitsiyentlar tizimi va ularning mahsulot tannarxiga ta’sirini o‘rganuvchi faktorli tahlil modeli tanlab olindi.

MUHOKAMA VA NATIJALAR

O‘tkazilgan tahlillar natijasida aniqlandiki, aksiyadorlik jamiyatlarida asosiy vositalarni modernizatsiya qilish orqali ishlab chiqarish samaradorligini sezilarli darajada oshirish mumkin. Zamonaviy avtomatlashtirilgan uskunalar inson omilini kamaytiradi va xomashyo isrofini cheklaydi. Quyidagi 1-jadvalda modernizatsiya jarayonining korxona iqtisodiy ko‘rsatkichlariga ta’siri prognozi keltirilgan.

1-jadval. Modernizatsiyaning korxona samaradorligiga ta’siri

Ko‘rsatkichlar nomi	Oldingi holat	Modernizatsiyadan so‘ng	O‘zgarish (%)
Mahsulot ishlab chiqarish (mln. so‘m)	8400	11200	+33.3
Energiya resurslari sarfi (mln. so‘m)	1200	850	-29.1
Mahsulot bir birligining tannarxi (so‘m)	45000	38500	-14.4
Fond qaytimi koeffitsiyenti	1.45	1.95	+34.5

Tahlillar shuni ko‘rsatmoqdaki, energiya tejamkor texnologiyalar hisobiga tannarxni qariyb 15 foizga pasaytirish imkoniyati mavjud. Shuningdek, asosiy vositalarning holati ularning amortizatsiya siyosatiga ham bog‘liq. 2-jadvalda jamiyatning asosiy vositalari holati ko‘rsatkichlari tahlil qilingan.

2-jadval. Asosiy vositalarning holati va eskirishi ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Boshlang‘ich qiymat	Yakuniy qiymat	O‘zgarish (+/-)
Asosiy vositalarning umumiy qiymati	25600	31200	+5600
Eskirish koeffitsiyenti	0.52	0.41	-0.11
Yangilanish koeffitsiyenti	0.06	0.14	+0.08

Jadval ma’lumotlari shuni tasdiqlaydiki, asosiy vositalar tarkibiga yangi aktivlarning kiritilishi eskirish darajasini pasayishiga va korxonaning investitsion jozibadorligi oshishiga xizmat qiladi.

XULOSA

Tadqiqot natijalari asosida aksiyadorlik jamiyatlarida asosiy vositalardan foydalanishni takomillashtirish bo‘yicha quyidagi xulosalar shakllantirildi: birinchidan, jamiyatlar o‘z investitsiya dasturlarini qayta ko‘rib chiqishlari va asosiy e’tiborni jismonan eskirgan uskunalarni almashtirishga qaratishlari lozim. Bu nafaqat tannarxni pasaytiradi, balki mahsulotning xalqaro standartlarga muvofiqligini ta’minlaydi. Ikkinchidan, amortizatsiya hisoblashning jadallashtirilgan usullaridan foydalanish maqsadga muvofiq, bu esa asosiy fondlarni yangilash uchun ichki moliyaviy manbalarni tezroq shakllantirish imkonini beradi. Uchinchidan, ishlab chiqarish jarayoniga raqamli monitoring tizimlarini joriy etish orqali uskunalardan foydalanish vaqtini optimallashtirish va bekor turib qolishlarni kamaytirish zarur. To‘rtinchidan, innovatsion lizing xizmatlaridan keng foydalanish korxonaning aylanma mablag‘lariga og‘irlik tushirmagan holda texnik parkni yangilash imkonini beradi. Beshinchidan, xodimlarning yangi turdagi texnologiyalarni boshqarish bo‘yicha malakasini muntazam oshirib borish lozim. Mazkur chora-tadbirlar majmuasi aksiyadorlik jamiyatlarining moliyaviy barqarorligini ta’minlash va raqobatbardoshligini oshirishning asosi bo‘lib xizmat qiladi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Vahobov A.V., Toshmurodov Sh.A. — Iqtisodiy tahlil — Toshkent: Iqtisod-moliya, 2021. — 256 b.
2. Pardaev M.Q. — Iqtisodiy tahlil nazariyasi — Samarqand: Zarafshon, 2019. — 180 b.
3. Karimov A.A. — Buxgalteriya hisobi va audit — Toshkent: Sharq, 2020. — 320 b.
4. G‘ulomov S.S. — Raqamli iqtisodiyotda innovatsiyalar va investitsiyalar — Toshkent: Fan, 2022. — 210 b.
5. To‘raxo‘jaev M.I. — Korxona iqtisodiyoti va menejmenti — Toshkent: Cho‘lpon, 2018. — 195 b.